

DEMNINGEN BRISTER?

EØS undergraver
fagbevegelsens makt

Les mer om:
Nytt EU-direktiv
som truer den
norske modellen

«EØS begrenser ikke mulighetene til å sikre norske arbeidstakers faglige og sosiale rettigheter», sier Arbeiderpartiets ledelse og avviser kategorisk alle forslag om å endre avtalen.

Men de tar feil. Og de vet det.

I denne brosjyren skal vi vise hvorfor EØS-avtalen fremmer sosial dumping og svekker fagbevegelsens makt.

Denne brosjyren er en popularisert og «spisset» utgave av De Factos rapport «EU og arbeidslivet. Hva vil håndhevingdirektivet bety».

Brosjyren er finansiert av fagforbund, fagforeninger, LO-avdelinger og klubber.

FOTO: PRIVAT

50 kroner timen. Ulovlig overtid. Klatring uten sikring. «Boliger» med ett toalett og en dusj på deling for 12 mann.¹

April 2013: Her klatrer spanske rørleggere uten sikring i Coops nye hovedlager som er under bygging på Gardermoen. Hovedentreprenøren er en nyopprettet norsk filial av et fransk gigantselskap, underentreprenørene er fra mange europeiske land. Bygningsarbeiderne er spanske, irske, polske og latviske. Alle får lønn langt under norsk nivå. Spanske rørleggere tjener 40-50 kroner timen og jobber ulovlig overtid. «Boligen» er en kontorbrakke der 12 mann deler en dusj.

Mange av arbeiderne er formelt «selvstendig næringsdrivende» (les: kontraktører). Reelt er de for eksempel ansatt i engelskregistrerte firmaer som igjen jobber for en av de mange underentreprenørene til franske GSE som i 2011 fikk oppdraget med å bygge det nye sentrallageret. Avtalen var verdt 1,5 milliarder kroner.

Men ikke for Alliero.

¹ <http://www.tv2.no/nyheter/innenriks/risikerer-livet-for-50-kroner-timen-4029744.html>.

Han er opprinnelig fra Ecuador, men har jobbet mange år i Spania. Der er det ikke mer arbeid. Han tar det han får i Norge. Sist uke mistet han fotfestet oppunder taket i nybygget og ble hengende etter armene. Men Alliero er livredd for å fortelle om arbeidsforholdene fordi han frykter for jobben.

– Vi har akseptert situasjonen. Forholdene i Spania er dårlige, og det finnes ikke jobb. Vi har ikke noe valg, sier han.

Februar 2011: Det blir avdekket at ved Ammerudlunden sykehjem i Oslo har pleiere fra Øst-Europa jobbet opptil 84 timer i uka uten overtidsbetaling. De bor iblant på feltsenger i bomberommet i kjelleren. Sykehjemmet ble driftet av bemanningsforetaket Adecco. Forholdene var varslet i mange år, men ingenting skjedde før NRK ble tipset av tillitsvalgte og ulovlighetene ble offentlig kjent. Da reagerte både Oslo kommune, Adecco og Arbeidstilsynet. Historiene er dessverre altfor typiske. Mye av skylden har EØS-avtalen

LOs krav til EØS-avtalen

EØS-avtalen er en samarbeidsavtale mellom tre Efta-land og EU. Avtalen går – enkelt sagt - ut på at EUs regler for fri flyt av personer, tjenester, varer og kapital også skal gjelde

for de tre Efta-landene Norge, Island og Liechtenstein.

Før avtalen ble inngått i 1992 vedtok LO 15 krav som måtte oppfylles for at fagbevegelsen kunne godta EØS-avtalen. To av de sentrale kravene var disse:²

Norsk avtale- og lønnsforhold må gjelde for arbeid i Norge. Vertslandets regler må gjelde som minimum for arbeid i andre EØS-land.

Og

Ved fri bevegelse for personer må nasjonale myndigheter ha adgang til tiltak mot store forstyrrelser på arbeidsmarkedet....Fagbevegelsen må ha rett til å inngå kontrollavtaler for å sikre norske avtale-, lønns- og miljøforhold.

LO ble lovt at regjeringen ville sikre arbeidstakerne mot alle former for sosial dumping. LO ble også lovt at hvis EU i framtida vedtok nye regler ville de «selvsagt» ikke automatisk bli gjort gjeldende i Efta-landene. «Om vi vil gjøre EF-reglene til våre, bestemmer vi fortsatt selv», som det het i LOs brosjyre om EØS-avtalen.³

2) Stugu, S *Los 15 krav til EØS-avtalen*. De Facto notat 2012:1,

4) se <http://www.de-facto.no/bilder/152907Endelig15LO.pdf>

3) Hva er EØS – og hvilke krav stiller LO. Brosjyre utgitt av LOs organisasjons- og informasjonsavdeling, Februar 1991.

Vi ble altså lovt en dobbel sikkerhet mot sosial dumping. Virkeligheten ble en ganske annen.

Før EØS måtte arbeidere fra EU-området ha arbeidstillatelse i Norge. Den ble bare gitt dem som kunne vise til arbeidskontrakt med lønn i henhold til tariffavtale. Nå gjelder den frie flyten av tjenester og arbeidskraft, og slike krav kan ikke lenger stilles.

Det siste tiåret har vi opplevd en dramatisk vekst i lønnskonkurranse og sosial dumping. Etter EUs østutvidelse i 2004 strømmet millioner av arbeidstakere fra den gamle østblokken vestover. **Nå strømmer hundretusener arbeidsløse fra de kriserammede Middelhavslandene nordover.**

Bemanningsforetakene («vikarbyråene») har vokst sterkt, først i bygge- og anleggsbransjen, verkstedsindustrien og fiskeindustrien. Dernest er barnehager, sykehjem og sykehussektoren blitt viktige bransjer for denne industrien.

Storstilt utleie av arbeidskraft undergraver målet om faste ansettelser, stillingsvern, sykelønnsordningen og fagorganisering. Bemanningsbransjen svekker dessuten fag, fagstolthet, fagopplæring og lærlingeordninger fordi bemanningsforetak ikke bryr seg med fagopplæring eller lærlinger.

En viktig årsak til problemene er at EU-systemet systematisk truer arbeidstakernes posisjoner. Et viktig uttrykk for dette er serien med direktiver som **lovfester markedsliberalisme** på stadig nye områder.

I tråd med holdningen i 1992 har LO i løpet av de siste årene krevd at regjeringen skulle legge ned veto i EØS-avtalen mot både tjenstedirektivet og vikarbyrådirektivet. Begrunnelsen har vært at disse to direktivene ville øke makten til juristene i EU/EFTA-domstolen, svekke fagbevegelsens

makt og innflytelse og legge grunnlag for enda mer sosial dumping. Regjeringen avviste dessverre LOs krav, men innførte tiltakspakker for å begrense skadevirkningene.

Det er disse som bestemmer – ikke Stortinget

FOTO: RAOUL SOMERS

Den norske Høyesteretts dom i «verftssaken»⁴ var gledelig. Mens Efta-domstolen ga NHO medhold, valgte Høyesterett å støtte LOs syn i en strid om allmenngjøring på skipsverftene.⁵ Men Høyesterett slo likevel entydig fast at Norge er bundet av EU-reglene og -direktivene. Det var i tolkningen av disse reglene at Høyesterett skilte seg fra Efta-dommerne. Når arbeidsminister Anniken Huitfeldt hevder Høyesterett slår fast at «det er forenlig med EØS-retten å ivareta arbeidstakernes rettigheter og motvirke sosial dumping», og at «Høyesteretts avgjørelse viser at EØS-avtalen gir oss et betydelig handlingsrom på dette området»⁶, er det derfor en skjønning av virkeligheten.

Verftsdommen var en viktig seier for fagbevegelsen, men nye EU-direktiver står i kø. Demningen kan bryte.

4) Høyesterett sak nr HR-2013-00496-A, (sak nr. 2012/1447), sivil sak, anke over dom, STX

5) Gjøre deler av tariffavtalen til lov.

6) Pressemelding 5. mars 2013

Håndhevingsdirektivet

I løpet av året vil EU for eksempel vedta et såkalt «håndhevingsdirektiv».⁷ Direktivet er foreslått av Kommisjonen, og behandlingen til nå demonstrerer krystallklart to ting:

For det første **foreslår EU-kommisjonen nok en gang tiltak som svekker fagbevegelsens makt**, denne gang ved en dramatisk innskrenking av mulighetene til å vedta norske tiltak mot sosial dumping. Direktivet vil bl.a. forby id-kort på arbeidsplasser, registreringsplikt for bemanningsselskaper og godkjenningsordning for renholdsbedrifter. Det er også fare for at direktivet vil forby krav om solidaransvar (se under) utover et minimum.

For det andre gjør den norske regjeringen i sin høringsuttalelse det helt klart at EU har full rett til å innføre slike bestemmelser og at **Norge er bundet av dem, uansett hva LO, NHO, Høyesterett eller Stortinget måtte mene**. Handlingsrommet er følgelig begrenset.

Bakgrunnen for «Håndhevingsdirektivet» er denne: Tidligere hevdet Ap-ledelsen og EU-tilhengere flest at EØS-medlemskap ikke hadde negativ betydning for norsk arbeidsrett og norske tariffavtaler. Stortinget og LO/NHO sto fritt til å vedta lover og inngå avtaler på arbeidslivsområdet som var bedre for arbeidsfolk enn EUs regler.

I 2007/2008 avsa EU-domstolen fire dommer som viste det motsatte. Disse dommene har fått navnet «Laval-kvartetten», og inneholder (blant annet) følgende prinsipielle hovedpunkter:

- EU setter klare grenser for hvilke krav om kan stilles til utenlandske firmaer.
- EU avgjør hvilke kontrollsystemer som kan brukes

⁷ For nærmere omtale av Håndhevingsdirektivet, se Eilertsen, R: *EU og arbeidslivet. Hva vil Håndhevingsdirektivet bety*. De Facto Rapport 2:2013.

overfor utenlandske firmaer.

- EU avgjør hvilke kampmidler fagbevegelsen kan benytte overfor utenlandske firmaer.
- **EU kan sette til side bestemmelser i tariffavtaler som bryter med EU-retten.**

Hele den europeiske fagbevegelsen har reagert svært negativt på disse dommene og krevd endringer i EUs traktater for å begrense skadene. Et av kravene fra Euro-LO (ETUC) har vært at det såkalte «Utstasjoneringsdirektivet» må endres. Dette direktivet regulerer lønns- og arbeidsforhold for arbeidstakere som er ansatt i et firma i sitt hjemland og som midlertidig jobber i (er «utstasjonert» i) et annet EØS-land.

Gulv eller tak

Fram til 2008 ble Utstasjoneringsdirektivet oppfattet som et «minimumsdirektiv» (et gulv). Det betyr at nasjonalstatene sto fritt til å innføre strengere regler og bedre beskyttelse for arbeidstakere som reiser til fremmed land for å jobbe. Men med «Laval»-dommene ble dette snudd på hodet. Direktivet er nå maksimumsbestemmelser (et tak). Det er forbudt for Norge å vedta strengere regler for utenlandske firmaer.

Euro-LOs ønsker om traktatendringer er blitt blankt avvist av EU, som i dag er totalt dominert av høyreorienterte regjeringer og partier. I stedet har Kommisjonen foreslått et såkalt «Håndhevingsdirektiv» der det slås fast en rekke nye maksimumsbestemmelser (tak):

- Kontroll av selskaper kan for eksempel bare gjennomføres når opprinnelseslandet krever det. Altså: Et bemanningsfirma fra Litauen kan bare kontrolleres hvis litauiske myndigheter ber om det. (Og det gjør de jo ikke)
- Inspeksjoner av firmaer kan (sannsynligvis) bare gjennomføres når det på forhånd er gjennomført en

FOTO: NETTIL EU

omfattende «risikoanalyse» av feltet.

- I direktivet foreslås det at solidaransvar skal innføres i byggebransjen, men bare rettes ett nivå opp i kontraktskjeden.
- Og dersom en kontraktør på forhånd gjennomfører en såkalt "due diligence" av sin underleverandør, kan kontraktøren ikke gjøres ansvarlig. Begrepet «due diligence» har ikke noe ensbetydende innhold i europeisk lovgivning, men er en slags udefinert "sjekk" av om underleverandøren har tidligere saker på seg knyttet til sosial dumping, skatteunndragelser, eller annen ulovlig/useriøs adferd.

Det er fortsatt uavklart om disse bestemmelsene om solidaransvar skal være maksimumsregler, slik at den langt

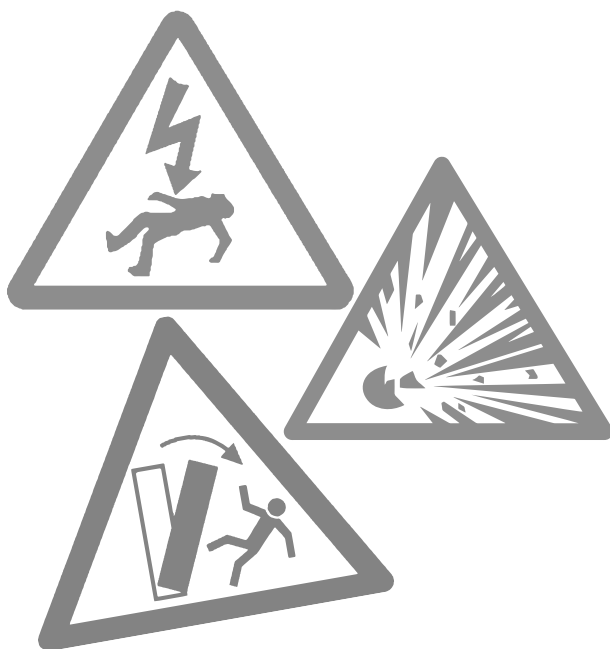
bedre solidaransvarsordningen vi har i Norge, blir forbudt. Det er altså mulig at Håndhevingsdirektivet betyr et *forbud* mot at det stilles krav til den franske hovedentreprenøren GSE om solidaransvar for alle sine underleverandører på Coop-bygget.

- Mottakslandet kan kreve at arbeidskontrakter mv skal være oversatt til språket der jobben gjøres, men kravet kan bare stilles hvis dokumentene ikke er for lange(!).
- Mottakslandet kan ikke lage mer omfattende kontrollsystemer enn det som framgår av direktivet. En rekke av tiltakene i den norske regjeringens tiltakspakker mot sosial dumping vil derfor være i strid med EØS-avtalen og måtte avvikles: Det gjelder f.eks. id-kort, «påseplikt», godkjenningsordning i renhold, registreringsordning i bemanningsbransjen.
- **Og ikke minst: Direktivet setter bom for alle nye tiltak som kan bli nødvendige i en mer effektiv kamp mot sosial dumping..**

Norsk fagbevegelse har siden EU ble utvidet til Øst-Europa i 2004 arbeidet seigt og systematisk for å få myndighetene til å vedta nødvendige tiltak for å hindre at arbeidsgiverne bruker arbeidsvandringa til å rive ned hele grunnlaget for arbeidsfolks velferd og levestandard. Arbeidet har delvis lyktes. Håndhevingsdirektivet vil sette arbeidet mot sosial dumping kraftig tilbake.

Handlingsrommet er trangt

Den norske regjeringen hevder at *Forslaget er et viktig skritt i riktig retning, og dets formål om bedre etterlevelse av utsendingsdirektivet er i utgangspunktet et positivt bidrag til regjeringens arbeid mot sosial dumping.* Dette er en ubegripelig påstand. Direktivet vil tvert i mot, som enhver kan se, legge en rekke hindre i veien for alt arbeid mot sosial dumping.

Men sett bort fra EU-hyllesten i innledningen, har regjeringen heldigvis i sitt høringsvar i hovedsak protestert mot innholdet i direktivet. Det heter f.eks:

På prinsipielt grunnlag er en slik uttømmende regulering lite heldig på dette området. Forslaget vurderes som for restriktivt, og vi mener det bør åpnes for å ta i bruk også andre kontrollmekanismer. Dessuten bør det åpnes for nasjonale regler som anses nødvendige for å møte særlige utfordringer i spesielt utsatte bransjer i enkelte land. Forslaget antas å få betydning for gjeldende regelverk knyttet til ID-kort i bygg- og anleggsbransjen, registreringsplikt for bemanningsforetak og godkjenningsordningen i renholdsbransjen.⁸

Det er åpenbart at dette betyr at EU kan (og sannsynligvis vil) vedta et direktiv som betyr betydelige inngrep i den norske regjeringens handlingsrom. Regjeringen innrømmer her at EU f.eks. kan kreve at en rekke tiltak mot sosial dumping må avvikles. Å påstå at EØS-avtalen ikke har negativ

8) Om regjeringens posisjoner til Håndhevingsdirektivet (Europaportalen)

betydning for arbeidet mot sosial dumping er derfor helt meningsløst og i strid med hva regjeringen selv innrømmer.

FOTO: IOANNA GIMNOPOULOU

Det store bildet: Krise

Økonomien i EU-landene er inne i sin verste økonomiske krise siden etableringen av unionen. Veksten har stoppet helt opp i nord, mens produksjon og verdiskaping faller og faller i de verst rammede landene i sør. Arbeidsløsheten er rekordhøy, ungdomsledigheten er katastrofal, og krisa møtes med kutt og innstramminger som bare gjør vondt verre for vanlige mennesker i Europa.

På topplan holder EU fast på sin overordnede strategi; gjennom tettere integrasjon og mer fri flyt skal konkurransen i det indre markedet bringe kostnadene (les: lønningene) ned og styrke EU-landene i den globale konkurransen. Og for å nå målene brukes krisa eksplisitt til å svekke fagbevegelsen og bygge ned velferdsordningene. Europeisk fagbevegelse har dokumentert hvordan det i årene etter 2008 har blitt stilt betingelser til kriserammede land om at de må **svekke systemene for kollektive forhandlinger, forby landsdekkende tariffavtaler og liberalisere**

arbeids-markedslovgivningen, som betingelser for å få krisehjelp fra EU og Pengefondet.

Krisepolitikken har gitt den høyeste arbeidsløsheten i Europa siden 2. verdenskrig. I enkelte land er nå ledigheten høyere enn under den store depresjonen på 1930-tallet. Dette fører til at arbeidstakere drar Europa rundt på jakt etter jobb. Ungdommene er ofte desperate og villige til å ta hva som helst for hvilken som helst betaling. Dette utnyttes grovt av arbeidsgiverne, og Ryanair-sjefen Michael O'Leary er ikke den verste i klassen, bare den som mest offensivt forsvarer elendigheten i media.

Den italienske flyvertinnen Alessandra Cocca som nå har gått til sak mot Ryanair, sier det slik:

Ansatte har ingen rettigheter. Mange starter i jobben med gjeld til selskapet etter å ha gått på obligatorisk kurs. Jeg forteller min historie, og jeg går til retten mot selskapet fordi jeg mener at Norge ikke kan tillate at folk jobber under slike forhold.⁹

Men de aller, aller fleste holder kjeft og jobber videre under uverdige forhold. Hvorfor? Svaret er en kombinasjon av et håp om noe bedre og en fastlåst situasjon.

Politikken for liberaliseringer av det indre markedet, og for svekking av fagbevegelsen, er ikke ny. Gjennom flere år har det blitt brukt mye energi på å få til et mer grenseoverskridende tjenestemarked i EU. Her spiller billig arbeidskraft fra lavkostlandene i østeuropa en sentral rolle. Mens produksjonen av tjenester utgjør mer enn 70 prosent av den totale økonomien i EU, står tjenestene bare for 5-10 prosent av handelen mellom EU-landene. Handel med tjenester over landegrensene vil i praksis bety at mennesker reiser for å jobbe i andre land.

⁹ Dagbladet.no 13. april 2013, <http://tablet.dagbladet.no/2013/04/09/nyheter/arbeidsliv/fritid/forbruker/samferdsel/26582504/>

Etter østutvidelsen i 2004 har flere millioner arbeidstakere reist fra ledighet og lave lønninger i øst for å finne arbeid og inntekt i vest. I takt med utviklingen av krisa i sør ser vi nå en økende strøm av arbeidsvandrere på jakt etter lønnet arbeid og et bedre liv i nord. Dette er en utvikling som er en katastrofe for alle andre enn europeisk storkapital. De fattige og kriserammede landene mister sin best kvalifiserte arbeidskraft, arbeidsvandrerne må forlate hjem og familie for å slåss om arbeid i fremmede land hvor de ofte behandles dårlig, og arbeidsmarkedet i mottakerlandene kommer under et voldsomt press. Lønninger og arbeidsvilkår drives nedover for alle. I denne situasjonen skrikes det etter samfunnsmessige reguleringer - først og fremst for å verne arbeidstakerne mot ødeleggende konkurranse i arbeidsmarkedet.

I praksis er det bare fagbevegelsen som kan ha makt til å presse fram og håndheve slike reguleringer. Det var tydelig i Coop-saken, der fagorganiserte rørleggere meldte fra om forholdene under byggingen av gigantlageret. Arbeidstilsynet brydde seg ikke om saken før Rørleggerens fagforening fikk TV2 til å lage nyhetsoppslag om den. Da reagerte etter tur Arbeidstilsynet, Coop og hovedentreprenøren GSE. Det samme opplevde vi i Adecco-skandalen på Ammerudlunden sykehjem.

Problemet er at i i takt med kriseutviklingen svekkes fagbevegelsen over hele Europa, og de politiske vedtakene på EU-nivå preges heller av ytterligere liberaliseringer og angrep på faglige rettigheter, slik forslaget til Håndhevingsdirektiv viser.

Jurister advarer

I et opprop fra januar 2013 krever 538 fremtredende, europeiske arbeidsretts-jurister¹⁰ at strategien med å bruke krisetiltakene som verktøy for å undergrave arbeidstakernes grunnleggende rettigheter må stoppes. De viser

10) Professor Stein Evju fra Universitetet i Oslo er blant underskriverne.

til at troikaen (Det internasjonale pengefondet IMF, EU-kommisjonen og Den europeiske sentralbanken, ECB) har brukt krisa til å påtvinge flere medlemsland strukturelle reformer som gjør krisa enda dypere, og som truer hele EU-prosjektet. I oppropet heter det blant annet:

”Dagens finansielle og økonomiske krise setter arbeidstakerne og arbeidstakernes rettigheter under alvorlig press.

Ikke bare undergraves det kollektive forhandlingssystemet; et systematisk angrep på retten til kollektive forhandlinger fører til at institusjoner, mekanismer og grunnleggende prinsipper for kollektive forhandlinger ødelegges (for eksempel ved at det introduseres forbud mot bransjedekkende tariffavtaler og åpnes for å sette minimumsbestemmelsene i gjeldende tariffavtaler til side gjennom individuelle arbeidsavtaler).

Troikaen påtvinger enkelte medlemsland en omfattende og ofte dramatisk deregulering av arbeidsmarkedet og nedbygging av velferdssystemene, hvor resultatet er en svekket fagbevegelse, økt utbredelse av midlertidige og usikre ansettelser, utrygghet og høy arbeidsløshet, økt fattigdom og sosial uro.”

Oppropet avsluttes med en innstendig oppfordring om at EU står ved sine juridiske forpliktelser og politiske målsettinger. Det heter at

”Den nåværende Kommisjonen, sammen med Troikaen, respekterer nå ikke de grunnleggende elementene i den europeiske sosiale modellen og ånden fra Philadelphia-erklæringen.¹¹ Resultatet er at den sosiale modellen går mot sin totale dekonstruksjon, og til slutt, kanskje sin, ødeleggelse.”

FOTO: AP

Det sa de – den gang

Ap-ledelsen benytter nå enhver anledning til å rose EØS-avtalen opp i skyene. Den «sikrer markedsadgang», den «rammer ikke arbeidstakeres rettigheter» og ikke minst – den er absolutt nødvendig.

For ti år siden sa de noe helt annet.

Jens Stoltenberg uttalte i 2002, riktignok i Sverige, at «Norge har sluttet seg til det indre markedet, den mest kapitalistiske delen av EU... (Avtalen) gir også mindre innflytelse enn vi så for oss». Før han avsluttet med å hevde at «det eneste positive med Efta-pilaren er at Norge der er en supermakt».¹²

På hjemmebane sa Stoltenberg at «EØS-avtalen fratår Norge mye makt». Mens en annen daværende Ap-topp, Olav

11) En erklæring fra ILO – Den internasjonale arbeidsorganisasjonen fra 1944.

12) Aftenposten 19. april 2004

Akselsen, hevdet at «Esa (EØS-avtalens voktere) er en haug mennesker som har som fremste oppgave å pine og plage Norge». ¹³

Dagens utenriksminister Espen Barth Eide (Ap), som nå latterliggjør alle som vil reforhandle eller si opp EØS-avtalen, hevdet **at «folk flest vil ikke merke stor forskjell om vi dropper EØS-avtalen og går for en «sveitsisk løsning» med handelsavtaler og andre separatavtaler med EU».** Konklusjonen står i en omfattende forskningsrapport som Barth Eide og tre andre forskere ved Norsk Utenrikspolitisk Institutt laget i 2003. ¹⁴ Det er for øvrig samme konklusjon som EU-tilhengerne i Menon Business Economics kom til i en helt ny analyse som ble presentert i april i år. ¹⁵

Hvorfor kommer denne snuoperasjonen fra Ap-toppene? Den viktigste årsaken er trolig at Stoltenberg og hans nærmeste rådgivere på det tidlige 2000-tallet hadde bestemt seg for en omkamp om EU-medlemskap og ville prøve en tredje folkeavstemning. Meningsmålingene viste nemlig i en lengre periode ja-flertall i befolkningen. Og da var det ikke så viktig å være fundamentalistiske EØS-forsvarere.

Siden den gang har opinionen bråsnudd. I dag er det 75 prosent som sier de vil stemme nei til medlemskap. Og Ap har bundet seg til ikke å reise medlemskapsspørsmålet så lenge den rødgrønne regjeringen sitter ved makta. Da klamrer Stoltenberg seg til EØS-avtalen.

Direktivstrøm

Der Ap-toppen ser en god avtale, ser andre en direktivstrøm. Vi andre ser en direktivstrøm som utfordrer den norske modellens grunnvoller, også i arbeidslivet og avtaleverket. Flere av direktivene har derfor skapt mye motstand i brede deler av den norske fagbevegelsen

13) Aftenposten 29. mars 2003

14) Dagsavisen 20. juni 2003

15) Grünfeld Leo A: Norge og EØS – eksportmønstre og alternative tilknytningsformer. Menon-rapport 7/2013.

FOTO: EIVIND FORNØE

Tjenstedirektivet

Hensikten med tjenstedirektivet, som ble behandlet i 2007/8, var å «bygge ned hindringer» for den frie flyten av tjenester i EØS-området. I praksis betyr det at det skulle bli enklere for firmaer å ta med seg sine ansatte til andre EU-land og utføre oppdrag der. I et område der den reelle minstelønna per time varierer fra ca. 170 kroner (Norge) til 20 kroner (Romania) er et slikt prinsipp en motor for sosial dumping.

Fellesforbundet vedtok derfor på sitt landsmøte høsten 2007 at «Regjeringen må bruke retten til å reservere seg mot EUs tjenstedirektiv for å unngå å svekke vilkårene for å bekjempe sosial dumping.»

LO endte på et kompromiss. Man vedtok at regjeringen måtte legge ned veto dersom den ikke kunne gi garantier

for at tjenstedirektivet ikke ville føre til sosial dumping. Da regjeringen senere kom med sin tiltakspakke mot sosial dumping, slo LO-toppen fast – uten ytterligere behandling – at kravet om veto var falt bort. SV og Sp tok dissens i regjeringen og Ap måtte få støtte fra Høyre og Frp.

Vikarbyrådirektivet

Kampen om vikarbyrådirektivet liknet mye på striden om tjenstedirektivet. Argumentene var de samme: Direktivet ville føre til sosial dumping, særlig fordi det undergraver dagens begrensninger i adgangen til å bruke midlertidig arbeidskraft.

Like før Fellesforbundets landsmøte høsten 2011 dokumenterte De Facto at det var langt flere ansatte hos de største bemanningsfirmaene i Oslo enn det var hos de største entreprenørene. Disse opplysningene bidro til at landsmøtet enstemmig krevde at regjeringen la ned veto mot direktivet.

Denne gangen ble Fellesforbundets syn fulgt opp av LOs sekreteriat. Men vedtaket ble ikke respektert av Arbeiderpartiet som i Stortinget stemte for å gjøre vikarbyrådirektivet til norsk lov. SV og Senterpartiet støttet fagbevegelsen, men Stoltenberg fikk støtte av Høyre og Fremskrittspartiet i Stortinget og direktivet ble vedtatt.

Postdirektivet

EUs tredje postdirektiv krever fri konkurranse på alle posttjenester. I dag tillates de nasjonale, statlige postverkene å ha monopol på ombæring av vanlige brev under 50 gram. Under den norske behandlingen dokumenterte fagforbundet Postkom at direktivet ville rasere posttjenestene i distriktene og svekke det alminnelige posttilbudet. Det ble også påpekt at lønns- og arbeidsforholdene i posttjenestene i Europa er dramatisk forverret etter liberaliseringen av posttjenestene.

FOTO: POSTKOM

Saken ble tatt opp på Arbeiderpartiets landsmøte våren 2011. Først ble det et kompromiss i redaksjonskomiteen mellom Postkoms leder og Ap-toppene. Men de menige veto-tilhengerne aksepterte ikke kompromisset, opprettholdt forslaget om å legge ned veto og fikk flertall. Dermed ble Stoltenberg og daværende utenriksminister Gahr Støre tvunget til å meddele EU at Norge ikke ville gjøre tredje postdirektivet til en del av norsk rett.

Men saken er ennå ikke endelig avgjort.

FOTO: NSB

Jernbanepakke 4

EU-kommisjonen har lagt fram Jernbanepakke 4¹⁶. Kjerna i den er svært enkel: Fra 2019 skal alle selskaper fritt kunne konkurrere om å kjøre tog på egen risiko på alle skinnegangen i Europa. Dessuten skal all statsstøttet togtrafikk legges ut på anbud, med påfølgende dumping i lønn og pensjon for de ansatte som den logiske konsekvensen. Konsekvensene kan blant andre være at vi vil få nye private «flytog» som trafikkerer Osloområdet i rushtida og melker markedet for alt som fins av inntekter. De private jernbaneselskapene skal ikke bygge linjer. De skal ikke trafikere Østerdalen. De skal ikke kjøre tog søndag morgen klokka 10. I kortform betyr dette at de private tar inntektene, mens staten tar utgiftene. Da må all annen jernbanetraffikk i enda større grad statsstøttes. I praksis vil det bety nedbygging og nedlegging.

16) Jernbanepakke IV: Massiv privatisering. Av Øystein Aslaksen, Internasjonal sekretær i Norsk Lokomotivmannforbund og leder av Jernbaneseksjonen i Den internasjonale transportarbeiderføderasjonen (ITF). http://www.velferdsstaten.no/tema/markedsretting/?article_id=100567

Pasientrettighetsdirektivet (eller «Helsedirektivet»)

Pasientrettighetsdirektivet er også en del av den omfattende prosessen med å realisere målsettingene om fri flyt av varer, tjenester, kapital og personer i EUs indre marked. Direktivet gir i prinsippet pasienter rettigheter til å velge helsetjenester og sykehus rett til å tilby behandling på tvers av nasjonale grenser. Direktivet prøver å balansere landenes ønske om en viss kontroll og styring med vilkårene for handelen med helsetjenester. Men den overordnede konsekvensen (og målet?) er at bl.a. lønns- og arbeidstakerrettighetene i det indre markedet harmoniseres. For landene i nord er konsekvensen at lønninger og rettigheter presses nedover.

Erfaringsmessig er presset sterkest mot vilkårene for de ansatte som ikke er beskyttet av lovbestemte krav til utdanning / kompetanse (såkalte regulerte yrker).

Ved norske sykehus er det gruppene nederst i hierarkiet (ufaglærte, helsefag- og andre fagarbeidere, m.v.) som mest sannsynlig vil oppleve sterkere konkurranse fra langt dårligere betalte arbeidere i andre land. Det skjer til dels via konkurranse med et lavere kostnadsnivå i konkurrerende land, men først og fremst gjennom at de kommersielle

helseselskapene kan hente billigere arbeidskraft til Norge. Det er ingen grunn til å tro at private sykehus kommer til å være mindre opptatt av å hente billig arbeidskraft fra øst-europa, og andre steder, enn det bedrifter i andre bransjer er. Utfordringene med sosial dumping vil i prinsippet være akkurat de samme i deler av denne næringen som i resten av arbeidslivet, dersom markedet slippes løs.

Fagbevegelsens krav

Fagbevegelsen er best tjent med en **avtale der folkevalgte politikere og partene avgjør regelverket i arbeidslivet**. Det betyr i det minste at tariffavtaler og arbeidsmiljølov må ha forrang for EØS-avtalen og at dette må aksepteres av EU på en *forpliktende* måte.

Dessuten må regjeringen bruke veto-retten i EØS-avtalen mot direktiver som undergraver faglige rettigheter. Nå står Håndhevingsdirektivet, Jernbanepakke 4 og Pasientdirektivet for tur. Her må regjeringen legge ned veto dersom direktivene opprettholdes slik de nå ser ut.

I tillegg må fagbevegelsen forsøke å tette hull i demningen gjennom å kreve nødvendige, offentlige tiltak. Det vil være enklere med en rød-grønn regjering, som er positiv til å lage tiltakspakker mot sosial dumping enn med en blåblå regjering, som ønsker å svekke fagbevegelsen. Krav til en ny handlingsplan 3 kan være:

- Fagforeninger må få rett til å saksøke virksomheter for ulovlige, midlertidige ansettelse.
- Arbeidstilsynet må få tilgang til enkle og effektive sanksjoner slik at det svir å bryte Arbeidsmiljøloven og andre regler i arbeidslivet.
- Tillitsvalgte må få full innsynsrett i lønns- og arbeidsforhold slik at sosial dumping kan avdekkes og bekjempes. Det må oppnevnes en LO-koordinator på store prosjekter betalt av byggherre.

- Solidaransvar må utvides til å gjelde i minst ett år, ikke bare i tre måneder som i dag.
- De omfattende kravene til dokumentasjon i Loven om allmenngjøring må fjernes.

DEMNINGEN BRISTER?

50 kroner timen. Ulovlig overtid. Klatring uten sikring. «Boliger» med ett toalett og en dusj på deling for 12 mann. Slik er vilkårene når bygningsarbeidere fra Spania, Bulgaria, Senegal, Peru og Equador bygger Coops nye gigantlager like ved Gardermoen hovedflyplass utenfor Oslo.

Dette er bare ett av en rekke eksempler på presset mot arbeidsfolks vilkår i Norge.

For EU og EØS-avtalen åpner hele Europa for bemanningsselskaper, tjenesteleverandører og arbeidsvandring. Resultatet er entydig: I områder med gode eller brukbare lønns- og arbeidsforhold settes tariffavtaler og rettigheter under et voldsomt press.

Samtidig begrenser EØS-avtalen Norges adgang å innføre regler som gir myndighetene og fagbevegelsen mulighet til å forsvare arbeidstakernes faglige og sosiale rettigheter.

En strøm av direktivforslag fra EU-systemet forverrer situasjonen og truer den «norske modellen».
Når brister demningen?

Utgitt av

De Facto - kunnskapssenter for fagorganiserte
Oslo

April 2013

ISBN 978-82-7999-015-4